

decisions by value criterium / Financial and credit activity: problems of theory and practice. Vol. 1, No 32 (2020) r. 168–175

3. Riepina I. M. Aktyvy pidpriumstva: taksonomiia, diahnostyka ta upravlinnia: Monohrafiia / Riepina I. M. K. : KNEU, 2012. 274 s.

4. R. Bellman, R. Kalaba Dynamic Programming and Modern Control Theory. Elsevier Science, 1965. 112 r.

5. Orrell, David. Quantum Economics: The New Science of Money. Osnova, 2018. 320 p.

6. Bagarello, Fabio. Quantum Economics and Finance: An Applied Mathematics Introduction. Springer, 2004. 312 p.

7. Haven Emmanuel and Khrennikov Andrei (Editors). Quantum Social Science. Cambridge University Press, 2013. 256 p.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2024

УДК 658

JEL Classification M11

DOI 10.33111/EE.2024.52.DemianchukI

I. Demianchuk

Postgraduate of speciality 076

«Entrepreneurship, Trade and Stock market activity»

Polissia National University

I. В. Дем'ячук

аспірант спеціальності 076

«Підприємництво торгівля та біржова діяльність»,

Поліський національний університет

ORCID: 0009-0003-5912-8092

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

АНОТАЦІЯ. Дослідження цієї теми має на меті розкрити теоретичні засади формування ресурсного потенціалу, визначити ключові аспекти, що впливають на його розвиток, і надати практичні рекомендації щодо оптимізації цього процесу. У цьому контексті дослідження набуває особливого значення, оскільки від нього залежить здатність суб'єктів підприємництва адаптуватися до складних умов та досягати високих результатів у сучасному бізнес-середовищі. У статті висвітлюється роль технологічних ресурсів та їх динамічності у сучасному виробництві та наголошує на важливості реалізації інновацій для адаптації до змін у зовнішньому середовищі. Обговорюється важливість ефективного управління ресурсами і виявлення стратегічних можливостей на підвищення конкурентоспроможності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ресурси, суб'єкти підприємництва, криза, управління, потенціал, конкурентні переваги.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMING THE RESOURCE POTENTIAL OF BUSINESS ENTITIES

ANNOTATION. The formation and effective utilization of the resource potential become the true foundation for achieving competitive advantages and ensuring sustainable development. However, despite the significance of this aspect, the theme of the resource potential of business entities remains insufficiently explored at both theoretical and practical levels. The term «enterprise potential» is specific, and, as scientific research has shown, its definition can vary from the annual production volume of goods to more general concepts such as a socio-economic system. This diversity in approaches does not always allow for well-founded scientific decisions in the context of studying this problem.

As the formation of the enterprise's potential is a complex and dynamic process aimed at maximum interaction with the external environment and ensuring high-quality task execution, it is essential to determine how factors affect the development of its components, their balance, and the efficiency of use. Since it is necessary to consider all these factors in the context of external and internal aspects of forming and developing potential, it is entirely reasonable to use the principle of influencing the elements of the enterprise's potential, contributing to its more effective use and the formation of necessary financial flows. Therefore, the formation of the enterprise's potential means identifying strategic opportunities, resources, and reserves that can enhance its competitiveness. The main task is to identify strengths and further develop them. In this regard, it is important to consider that strengths are the main potential of the enterprise, while weaknesses can be considered as its reserves. The formation of the enterprise's potential is a complex and dynamic process aimed at maximum interaction with the external environment and ensuring high-quality execution. It is crucial to identify factors influencing the development of its elements and affecting their balance and the efficiency of use.

KEY WORDS: resources, business entities, crisis, management, potential, competitive advantage.

Вступ. Сучасний бізнес надзвичайно динамічний і вимагає від суб'єктів підприємництва максимальної гнучкості та реагування на постійні зміни в економічному середовищі. Однією з ключових складових успіху підприємства є його ресурсний потенціал, який містить різноманітні ресурси, такі як фінанси, людські ресурси, матеріальні активи та ін.

Зростання глобалізації, зміни у споживчому підході і швидкий технологічний прогрес роблять сучасне підприємництво надзвичайно складним та конкурентним. Саме тому розуміння і належне використання теоретичних засад формування ресурсного потенціалу стає ключовим фактором для досягнення успіху. Дослідження цього аспекту не лише сприяє підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва, а й сприяє створенню нових можливостей для їх розвитку і зростання.

Ураховуючи важливість ресурсного потенціалу для підприємств, розуміння і розробка теоретичних засад є фундаментальним завданням, яке допоможе створити стабільну основу для стратегічного управління і досягнення більш високих результатів у сфері підприємництва.

Формування й ефективне використання ресурсного потенціалу стає справжньою основою для досягнення конкурентних переваг і забезпечення стійкого розвитку. Однак, попри важливість цього аспекту, тема ресурсного потенціалу суб'єктів підприємництва залишається розглянутою недостатньо як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Термін «потенціал підприємства» специфічний і, як показали наукові дослідження, його визначення може варіюватися від річного обсягу виробництва продукції до більш загальних концепцій, таких як соціально-економічна система. Ця різниця у підходах не завжди дозволяє приймати обґрунтовані наукові рішення у контексті вивчення цієї проблеми. Дослідження цієї теми має на меті розкрити теоретичні засади формування ресурсного потенціалу, визначити ключові аспекти, що впливають на його розвиток, і надати практичні рекомендації з оптимізації такого процесу. У цьому контексті дослідження набуває особливого значення, оскільки від нього залежить спроможність суб'єктів підприємництва адаптуватися до складних умов і досягати високих результатів у сучасному бізнес-середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми розвитку потенціалу підприємств і визначення шляхи його ефективного формування завжди знаходять місце у працях вітчизняних і зарубіжних учених, таких як О. Бабіної, Є. Брігхем, С. Близнюк, Н. Євдокимова, Л. Ковальської, В. Авдєєнко, Дж. Барней, О. Омеляничик, О. Клімахіна та інших. Їх дослідження різноманітні і охоплюють аналіз можливостей поліпшення регуляторної та фінансово-кредитної політики держави, а також оцінку внутрішніх резервів розвитку підприємства, зокрема шляхом підвищення ефективності використання власних ресурсів підприємцями. У цьому контексті великий загальний дослідників глибоко аналізує ресурсний потенціал підприємства та його складові — кадровий потенціал, фінансовий потенціал, виробничий потенціал, інноваційний потенціал тощо. Незважаючи на збільшення кількості досліджень, присвячених формуванню потенціалу підприємства, наукова праця щодо цієї проблеми залишається актуальною і вимагає подальшого вивчення. Слід зазначити, що коло поглядів на сутність ресурсного потенціалу підприємства дуже широке: від надзвичайно вузького його розуміння як річного обсягу виробництва продукції до таких загальних категорій, як соціально-економічна система.

Складність утворення потенціалу підприємства обумовлює необхідність і важливість подальшого теоретичного та практичного аналізу його соціально-економічної сутності, загальної динаміки і вирішення численних практичних питань, що виникають під час визначення кожного ресурсу потенціалу. Дослідження підтвердило, що досить мало уваги приділяється саме утворенню потенціалу підприємства як загальної системи, що має визначені рівні та сфери.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз теоретичних основ формування, обґрунтування змісту, аналіз загальної структури ресурсного потенціалу підприємства,

Результати. В умовах кризи, яка характеризується нестабільністю зовнішніх економічних умов, однією з основних завдань адміністрації підприємства є аналіз і оцінка його поточних та перспективних можливостей, або, іншими словами, його потенціалу. Також важливо збалансувати можливості підприємства з урахуванням умов зовнішнього середовища з метою досягнення стратегічних цілей і забезпечення виживання в умовах конкуренції у майбутньому.

Розуміння того, наскільки важливий є розвиток підприємства для його виживання, вказує на необхідність дослідження джерел його зростання. Особливу увагу слід приділити аналізу ресурсного потенціалу підприємства, який являє собою перспективу його майбутнього стану, що можливий лише за умови активного розвитку [1].

У тлумачному словнику «потенціал» визначається як «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані в якій-небудь галузі, сфері». Ураховуючи це, потенціал підприємства можна визначити як сукупність ресурсів, можливостей і цінностей, які можна використовувати для досягнення певних цілей. Слід брати до уваги, що спосіб використання цих ресурсів і зовнішні умови можуть впливати на кінцеві результати, і тому важливо враховувати здатність управління підприємства до ефективного використання ресурсів [4]. Ресурсний потенціал підприємства визначається як система різних видів ресурсів, які впливають на його функціонування. Важливо не лише кількість та якість цих ресурсів, а й їхнє оптимальне співвідношення, що відповідає завданням підприємства. Ресурсний потенціал формується завдяки комплексному поєднанню різних видів ресурсів, таких як фінансові, матеріальні, нематеріальні, інформаційні, кадрові, технічні та технологічні [5].

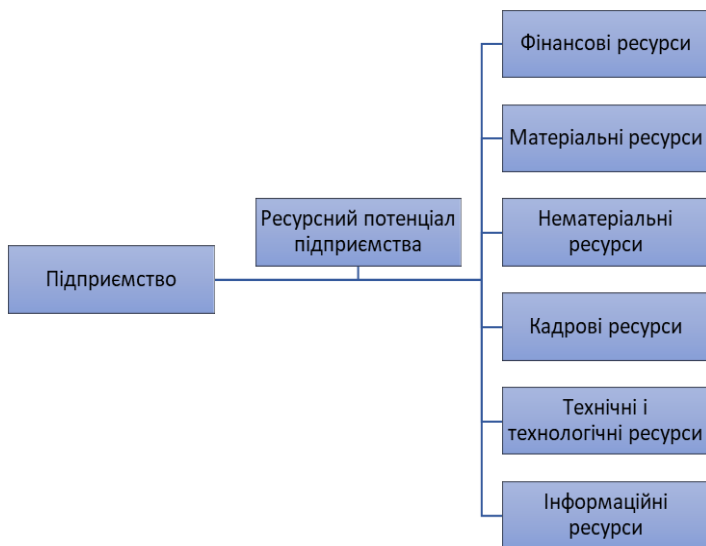

Рис. 1. Схема ресурсного потенціалу підприємства

Аналіз запропонованої схеми дозволяє визначити різні види ресурсів, що важливі для функціонування підприємства в кризових умовах, коли зовнішні економічні фактори недостатньо стабільні. По-перше, важливість фінансових ресурсів, які є у розпорядженні підприємства беззаперечна. Це грошові фонди і грошові кошти, які використовуються підприємством. Недостатність фінансових ресурсів може призвести до нестабільності функціонування підприємства і неможливості його майбутнього розвитку. По-друге, основні й оборотні засоби підприємства, які являють собою матеріальною базою підприємства, розглядаються як важливий компонент матеріальних ресурсів. По-третє, нематеріальні ресурси включають об'єкти інтелектуальної власності та інші права, які належать підприємству. Це можуть бути патенти, комп'ютерні програми, ліцензії, винаходи та ін. По-четверте, наявність якісної інформації стає дедалі більш важливою в ефективному управлінні підприємством. Інформаційні ресурси містять бази даних, знання та іншу інформацію, потрібну для прийняття управлінських рішень. По-п'яте, технічні ресурси — механізми, машини та інші засоби, необхідні для виробництва продукції та надання послуг, важливі для матеріально-технічної бази підприємства. По-шосте, у виробництві продукції на підприємстві неможливо досягти ефективності без використання технологічних ресурсів. Ці ресурси являють собою сукупність проце-

сів, правил і навичок, які використовуються під час виготовлення продукції і виконання робіт у різних сферах виробничої діяльності.

Важливою частиною технологічних процесів є послідовні технологічні операції, кожна з яких базується на природних процесах та людській діяльності і спрямована на створення певного об'єкта. Одна з характерних особливостей технологічних ресурсів — це їхня висока динамічність, яка обумовлена наявністю конкурентоспроможних ідей, наукових розробок та інновацій [2].

Величина потенціалу природних ресурсів, майна і персоналу підприємства формується не лише за сукупністю наявних об'єктів, а й системою управління. Система управління — це результат провадження діяльності з планування, організації, мотивації та контролю, які дозволяють здійснювати цілеспрямований вплив на певні об'єкти на досягнення конкретних цілей у формуванні ресурсного, господарського і вартісного потенціалів підприємства.

Система управління досягає мети суб'єкта господарювання через персонал. Отже, система управління включає всі практичні дії, за допомогою яких керівник спонукає підлеглих до дії для досягнення бажаних результатів. Потенціал системи управління підприємства реалізується завдяки досягненню найбільшої привабливості його природних ресурсів, майнових об'єктів, фінансових ресурсів і персоналу та одержанню максимального результату від їх використання. Раціональна інноваційна система управління дозволяє отримувати приріст величини потенціалу — без залучення додаткових об'єктів. Як результат управління, у разі залучення одного й того ж потенціалу — одні підприємства є прибуткові, а інші — збиткові [3].

Процес формування ресурсної бази підприємства потребує особливої уваги, особливо коли йдеться про людські ресурси, які є ключовим чинником синергії та динаміки розвитку. Успішний розвиток підприємства вимагає не лише ефективного використання власних ресурсів, а й вміння у разі необхідності мобілізувати ресурси інших учасників ринку. Це сприяє розширенню ринкових можливостей і створенню сприятливих умов для розвитку. Розвиток підприємства треба підтримувати через активну інноваційну діяльність, оскільки саме інновації дозволяють адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та навіть впливати на нього, домагаючись лідерства в економіці. Важливо вміти генерувати інноваційні ідеї, що дозволить відкривати нові ринкові можливості і формувати конкурентні переваги. Реалізація інновацій вимагає не лише ідеї та фінансових ресурсів, а й готовності персоналу відмовитися від звичного і навчитися новому. Ця

готовність формується завдяки відповідним мотиваційним факторам [6].

Отже, потенціал розвитку підприємства визначається не лише за його ресурсами, а й рівнем мотивації підприємця до впровадження інноваційних змін. Успіх у цьому питанні залежить від реальної мотивації керівника і таких факторів, як бажання досягти успіху, виявити себе і вміти перемагати.

Важливим завданням є виявлення стратегічних можливостей, ресурсів і резервів потенціалу для підвищення конкурентоспроможності підприємства. При цьому сильні сторони слугують потенціалом, а слабкі — резервом потенціалу, а отже, треба використовувати сильні позиції та виправляти слабкі.

Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства можлива завдяки використанню системи показників, таких як ресурсовіддача і ресурсоємність. Ці показники, які зазвичай розраховуються у загальному контексті і для окремих складових (наприклад, земельні ресурси, витрати на заробітну плату, енергетичні витрати, матеріальні витрати і витрати на амортизацію). Чим вищий рівень ресурсовіддачі і нижча ресурсоємність, тим ефективніше використовується потенціал підприємства [9].

У зв'язку з тим що формування потенціалу підприємства є складним і динамічним процесом, спрямованим на максимальну взаємодію з зовнішнім середовищем і забезпеченням високої якості виконання завдань, важливо визначити, як саме фактори впливають на розвиток його складових, їх збалансованість і ефективність використання. Оскільки потрібно розглянути усі ці фактори в контексті зовнішніх і внутрішніх аспектів формування та розвитку потенціалу, цілком доцільно використовувати принцип впливу на елементи потенціалу підприємства, що сприяє більш ефективному його використанню та формуванню необхідних фінансових потоків.

До зовнішніх факторів слід віднести економічні, соціальні, політичні та юридичні умови, вплив яких визначається обмежувальними чи стимулюючими заходами з боку соціальних груп, політичних сил, банків, інвестиційних компаній та інших організацій. Ці заходи можуть включати податкові ставки, законодавчі та етичні норми, а також політичний тиск. Важливим зовнішнім фактором вбачається і ринкова ситуація, яка визначає конкурентоспроможність підприємства у галузі. Щоб укріпити власні позиції на ринку, підприємству слід пристосувати свій потенціал до конкурентних характеристик продукції [8].

До внутрішніх факторів належить в першу чергу стратегія підприємства, досвід і навички керівників, основні принципи

управління й організації бізнесу, а також загальноприйняті цінності і корпоративна культура. У той же час потрібно вирішувати проблеми розвитку, які виникають у зовнішньому середовищі. Тривалий перехідний період, система цінностей більшості населення України, відсутність ефективних регуляторних заходів, залежність розвитку бізнесу від політичних уподобань власників тощо призвели до недовіри підприємців до методів регулювання діяльності суб'єктів господарювання, що відображається в схильності до ірраціональної підприємницької поведінки і небажання ефективно розвиватися.

В умовах недосконалого інституційного середовища, де відносини між підприємцями і державою нерівноправні (оскільки фіскальні функції держави, ґрунтуючись на економіко-правових нормах, застосовуються неоднаково до різних суб'єктів певної категорії бізнесу, що може спричинити неправомірні пільги, включаючи обмеження податкового контролю), і ділові відносини між учасниками ринку часто вибудовуються на базі неофіційних чинників. Це дає можливість домовлятися про цінові параметри продукції / послуг. Підприємницька поведінка у значній мірі залежить від готовності і можливості власників бізнесу мати прикриття від корумпованого сектору чиновництва.

Якщо підприємець набув досвіду, який підказує йому, що витрати на утримання бізнесу за використанням нелегальних схем можуть бути меншими за витрати на проведення легальних трансакцій при поточних умовах, і його цінності дозволяють порушувати законодавство, то він може перевести частину свого бізнесу в тіньовий сектор. Це дозволить зменшити податкове навантаження, проте водночас скорочує можливості для зростання бізнесу. Подолати цей тип підприємницької поведінки на ринку товарів і послуг можна лише вдосконалюючи регулюючі функції держави.

Отже, зазначене вище дає можливість встановити чинники, що сприяють підвищенню результативності формування потенціалу підприємства:

на рівні підприємства — це:

- модернізація, розширення та удосконалення матеріально-технічної бази;
- проведення гнучкої закупівельної політики для формування товарних запасів та надходження сировини та матеріалів;
- заміна працівників апарату управління, яким не вдалося адаптуватися до роботи в ринкових умовах;
- поповнення трудових ресурсів молодими, ініціативними кадрами з числа випускників навчальних закладів;

– створення сучасної інформаційної бази для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, діагностики та запобігання кризовим явищам;

на рівні держави — це:

- поліпшення регуляторної політики, спрямоване на полегшення умов для підприємництва і зниження стимулів для утворення тіньових бізнес-структур;

- розробка ефективних механізмів фінансово-кредитної підтримки для підприємств;

- підвищення якості професійної підготовки кадрів;

на регіональному рівні:

- розробка і впровадження соціально-економічних програм розвитку підприємництва, враховуючи ресурсні можливості конкретного регіону;

- створення ефективного інформаційно-консультаційного середовища для комплексного обслуговування підприємств;

- організація спеціалізованих регіональних фондів на підтримку розвитку підприємництва.

Отже, формування потенціалу підприємства означає виявлення стратегічних можливостей, ресурсів і резервів, які можуть підвищити його конкурентоспроможність. Головним завданням є ідентифікація сильних сторін і їхній подальший розвиток. При цьому важливо враховувати, що сильні сторони — це основний потенціал підприємства, а слабкі можна розглядати як його резерв.

Формування потенціалу підприємства — складний і динамічний процес, спрямований на максимальну взаємодію з зовнішнім середовищем і забезпечення високої якості реалізації. Важливо вказати чинники, які впливають на розвиток його елементів та впливають на їхню збалансованість та ефективність використання. Зовнішні чинники включають економічні, соціальні, політичні, юридичні умови та вплив з боку різних державних органів, банків, інвестиційних компаній, суспільних груп та політичних сил. Ці заходи можуть бути податковими, відсотковими ставками, законодавчими та етичними нормами, а також впливом політичних сил [7].

Висновки. Отже, ресурсний потенціал — це система взаємопов'язаних різних видів ресурсів, якими володіє підприємство чи які можуть бути залучені до його господарської діяльності для максимального задоволення потреб споживачів і підвищення конкурентоспроможності на ринку. Складові ресурсного потенціалу — це природні ресурси, майно, персонал і система управління, що забезпечують нормальну роботу підприємства. Фінансова складова ресурсного потенціалу, вважаємо, слугує фундаментом

стійкого розвитку підприємства в цілому. Визначення структури потенціалу підприємства базується на основних складових його навколишнього середовища. Взаємодія між цими складовими й елементами зовнішнього середовища визначає можливості досягнення цілей підприємства. Оптимальна структура потенціалу повинна мати мінімальну кількість компонентів, виконуючи при цьому передбачені функції.

Література

1. Гаврильченко О. В. Управління внутрішніми ресурсами економічного зростання аграрних підприємств: механізми, інструментарій, стратегії: монографія. Харків: Смугаста типографія, 2021. 320 с.
2. Гнатківський Б. М. Інструментарій управління зростанням ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. № 4. С. 265–271.
3. Вовк В. А., Гаврильченко О. В. Формування напрямків підвищення інвестиційної привабливості підприємства на підставі методів економіко-математичного моделювання. *Бізнес Інформ*. 2022. № 3. С. 38–48.
4. Denysiuk, O. Vykorystannia resursnoho potentsialu pidpriemstva ta yoho finansovoї skladovoї: *Efektivna ekonomika*. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/38.pdf.
5. Кузьменко О. В. Обґрунтування методичних підходів до оцінки ресурсного потенціалу підприємства. *Економічний нобелівський вісник*. 2014. № 1 (7). С. 280–286.
6. Латишева О. В. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, складові та особливості управління елементами забезпечення сталого розвитку. *Економічний вісник*. 2018. № 3(53). С. 126–130.
7. Методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. *Економіка та управління підприємствами*. 2016. № 12-1. С. 167–174.
8. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. С. 400.
9. Рзаєв Г. І. Економічний потенціал підприємства та теоретичне обґрунтування напрямів його оцінки: вісник. *Хмельницький національний університет*. 2014. № 3. С. 145–149.

References

1. Havrylchenko O. V. Management of internal resources of economic growth of agricultural enterprises: mechanisms, tools, strategies: monograph. Kharkiv: «Striped Typography,» 2021. 320 p.
2. Hnatkivskyi B. M. Toolkit for managing the growth of the resource potential of agricultural enterprises. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2021. No 4. P. 265–271.

3. Vovk V. A., Havrylchenko O. V. Formation of directions to increase the investment attractiveness of the enterprise based on methods of economic-mathematical modeling. *Business Inform.* 2022. No 3. P. 38–48.

4. Denysiuk, O. Use of enterprise resource potential and its financial component: Effective Economics. No 2. :website. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/38.pdf.

5. Kuzmenko O. V. Justification of methodological approaches to assessing the resource potential of the enterprise. *Economic Nobel Bulletin.* 2014. No. 1 (7). P. 280–286.

6. Latysheva O. V. Enterprise resource potential: essence, components, and features of managing elements ensuring sustainable development. *Economic Bulletin.* 2018. No. 3(53). P. 126–130.

7. Methodological approach to assessing the innovative potential of industrial enterprises. *Economics and Enterprise Management.* 2016. No 12-1. P. 167–174.

8. Bachievskyi B. Ye. Potential and development of the enterprise: a textbook. Center for Educational Literature. 2009. P. 400.

9. Rzaiev H. I. Economic potential of the enterprise and theoretical substantiation of directions for its assessment: bulletin. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi National University. 2014. No. 3. P. 145–149.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2024